

(Des)cortesia, agressivitat i emocions. La resposta dels lectors a la sentència de la Manada

(Im)Politeness, Aggressiveness and Emotions. Readers' Responses to *La Manada* Verdict

ENRIC PORTALÉS
UNIVERSITAT JAUME I¹

Artículo recibido el / *Article received*: 2018-08-06
Artículo aceptado el / *Article accepted*: 2018-09-06

RESUM: La digitalització dels mitjans de comunicació escrits ha permès l'aparició d'un nou gènere d'opinió que hauria de respondre al nom de *comentaris dels lectors*. El gènere neix com una variació de les cartes al director, però no hi comparteix la majoria de les característiques pragmaestilístiques.

La finalitat d'aquest treball és analitzar els trets d'aquest gènere en dos mitjans de comunicació catalans (*Ara* i *El Periódico*) arran de la publicació de la sentència de l'Audiència Provincial de Navarra sobre el cas conegut popularment com *la Manada* (26 d'abril de 2018). La nostra intenció final és veure com es manifesta la cortesia verbal en els comentaris dels lectors, no tant en la valoració de la sentència mateixa, sinó en la qualificació dels comentaris dels altres lectors.

Paraules clau: comentaris dels lectors, (des)cortesia, emocions, pragmàtica.

ABSTRACT: The rise of digital written media has allowed for the emergence of a new genre of opinion writing that is often known as *Readers' Comments*. The genre was born as a variation on the tradition of letters to the editor, but it does not share most of the older genre's stylistic or pragmatic traits.

The aim of this paper is to analyse examples of this genre that appeared in two Catalan media (*Ara* and *El Periódico*) as a result of the verdict of Provincial Court of Navarra in the case popularly known as *La Manada* (April 26, 2018). Our objective is to see how verbal politeness manifests itself in readers' comments, not so much in the response to the verdict, but in the ratings given to the comments of others readers.

Key words: readers' comments, politeness, emotions, pragmatics.

1. Aquest treball s'inscriu en el projecte P1-1B2015-62, Funcions educatives a l'entorn de les emocions, la imaginació i la construcció d'identitats, de la Universitat Jaume I.

1. INTRODUCCIÓ

L'ús generalitzat dels suports digitals per accedir a qualsevol tipus d'informació ha obligat els mitjans de comunicació escrits a incorporar versions disponibles a la xarxa perquè els usuaris puguin consultar-les des dels diferents aparells tecnològics (telèfons mòbils, tauletes o ordinadors tradicionals) i establir (amb diversa fortuna) els requisits que en permeten l'accés (López García 2008). Hi ha mitjans als quals es pot accedir gratuïtament, amb majors o menors restriccions de contingut, i d'altres que només es poden llegir a través de subscripció de pagament. Aquesta disponibilitat ha fet possible que els ciutadans puguin intervenir amb comentaris a les notícies publicades i, fins i tot, crear una mena de diàlegs amb altres usuaris que en deixen en una mateixa notícia, semblants als fòrums que es van iniciar amb l'aparició de portals socials, professionals, etc., a Internet (Micó 2006). Ara bé, els comentaris que hi poden desfer els lectors estan reservats als que s'hi registren, cosa que hauria d'impedir, en principi, intervencions ofenedores, perquè la identitat dels participants no és del tot desconeguda. Tanmateix, la diferència amb les tradicionals cartes al director o altres vehicles de participació ciutadana en l'àmbit periodístic és que qualsevol persona pot usar un nom que no es relacioni directament amb una identitat. L'ús de símbols, acrònims, neologismes i expressions diverses impedeixen el reconeixement del lector en alguns mitjans.

Els comentaris dels lectors es caracteritzen per la immediatesa; poden expressar la seva opinió en el mateix moment que el diari faci pública una notícia, la qual cosa provoca, en la majoria dels casos, que apareguin expressions poc acurades o poc raonades (tant pel que fa al contingut, com a la correcció gramatical i ortogràfica). Un altre dels trets que atorga més llibertat a aquests comentaris és l'anonimat; el fet que en la majoria dels casos els lectors usin pseudònims provoca també una manca de responsabilitat sobre allò que es diu («Aquí todo el mundo es muy valiente detrás de un nick», diu un dels lectors d'*El Periódico*). Però, pot ser que la característica més definitòria del gènere sigui la interacció: els comentaris estan pensats perquè els lectors puguin establir una mena de tertúlia entre ells i així el gènere s'assembla a una conversa quotidiana amb molts punts en comú amb la interacció oral.

I aquesta serà precisament la nostra línia de recerca en aquest article, esbrinar si els comentaris a les notícies dels diaris segueixen un estil respectuós amb els continguts que s'hi publiquen i amb les valoracions que en puguin fer altres lectors o, si, per contra, podem rastrejar mostres de cortesia verbal, descortesia o, fins i tot, anticortesia en la mostra que hem treballat.

2. DESCRIPCIÓ DEL CORPUS

La sentència del Tribunal Provincial de Navarra sobre l'acusació de violació d'una jove contra un grup de cinc homes (conegut popularment com la Manada) en les festes de Sant Fermí a Pamplona el 7 de juliol de 2016 va atiar una forta polèmica en els mitjans de comunicació i entre els partits polítics i va provocar manifestacions populars de repulsa a tot l'Estat.

Resulta lògic, doncs, que la polèmica tingués un ressò extraordinari en les xarxes socials, en les cartes al director i, naturalment, en els comentaris a la notícia de la sentència publicada el 26 d'abril de 2018. El diari *Ara* la titulava «La Manada condemnada per abusos però no per violació», i va rebre 85 comentaris. En *El Periódico* preferien «Els jutges exculpen “La manada” de violació i desencadenen la indignació social» i els lectors hi van escriure 626 comentaris.

El primer que sobta és el desequilibri en la quantitat de participacions. Les darreres xifres de l'Oficina de Justificació de la Difusió corresponents a l'any 2017 certificaven unes vendes dels diaris en paper a Catalunya de 141.000 exemplars d'*El Periódico* (tant en català com en espanyol) i 79.000 de l'*Ara*, que es publica exclusivament en català. Hem de tenir en compte, però, que *El Periódico* és un diari d'abast estatal que ven diàriament, segons aquestes dades, 457.000 exemplars a tot Espanya. A més, els lectors que escriuen són els usuaris de les versions digitals dels diaris: l'*Ara* només permet la participació dels subscriptors, mentre que *El Periódico* obre la possibilitat a tots els lectors amb la sola obligació de registrar-s'hi.

La diferència en la política de participació, la difusió i l'abast territorial dels mitjans justificaria, sens dubte, el desequilibri pel que fa al nombre de participants.

Pel que fa a la llengua dels comentaris, hem de destacar que quasi tots els apareguts en l'*Ara* són en català (llevat de 4), mentre que en *El Periódico*, que no distingeix entre els comentaris apareguts en la versió castellana i la catalana, solament 28 empen el català.

3. LA (DES)CORTESIA LINGÜÍSTICA

La importància de la cortesia des del punt de vista lingüístic s'esdevé, al nostre parer, arran del plantejament de les màximes conversacionals de Grice (1967) i de la consideració que aquesta cortesia es pot gramaticalitzar.

Lakoff (1973) dubta que les màximes de Grice funcionin en la vida real i enuncia les regles de la competència pragmàtica (*Rules of Pragmatic Competence*),

que es podrien concentrar en la necessitat de ser clar en les exposicions i també cortès.

Tanmateix, considerem que és Goffman (1981) qui introdueix un concepte fonamental en l'estudi de la cortesia, el de la imatge (*face*) que mostra el locutor. A partir d'aquest concepte i de la teoria dels actes de parla (Austin, 1962), Brown i Levinson (1978, 1987) desenvolupen el seu propi model que diferencia entre la imatge positiva, que es desprèn d'allò que els interlocutors atribueixen al locutor i que dedueixen pels seus atributs, i la imatge negativa, que es construeix a partir de les valoracions dels interlocutors en el devenir mateix de la interacció. El concepte més referit d'aquesta teoria és, sens dubte, el de *Face Threatening Act* (FTA), els actes amenaçadors de la imatge. Per evitar-los, Brown i Levinson proposen una sèrie d'estratègies de cortesia que es basen en tres factors: la gravetat dels actes amenaçadors de la imatge (FTA), la distància social que s'estableix entre els interlocutors, que anomenen relacions horitzontals, i les relacions de poder, o relacions verticals.

La primera de les estratègies que plantegen per contrarestar els efectes en la cortesia negativa és la necessitat d'emetre actes de parla indirectes (Searle 1976) per evitar que la imatge de l'interlocutor se senti danyada. Una altra seria evitar l'ús de díticis verbals, temporals o personals. Per exemple, l'ús d'un condicional seria menys agressiu, tant si es tracta d'una proposició completa com si únicament es fa servir el verb en aquest temps; de la mateixa manera que una expressió impersonal reduiria la força imperativa d'una ordre.

Recórrer a eufemismes per manifestar valoracions o visions de la realitat resulta també molt útil per reduir l'efecte amenaçador dels actes de parla, cosa que és ben habitual en el llenguatge popular i protegeix no sols la imatge del receptor sinó també la de l'emissor mateix.

Altres fórmules més específiques són la petició prèvia (*per favor, si us plau*, etc.), l'ús de verbs modals, generalment en temps condicional (*podries, t'importaria*, etc.), l'excusa o la justificació (*em sap greu*, etc.) i encara l'ús de minimitzadors (*una mica de*, diminutius, etc.), modalitzadors que limiten l'abast de les afirmacions (*jo crec, en la meva opinió*, etc.), aquelles expressions que poden evitar una reacció negativa (*espero que no t'importuni*, etc.) o l'adulació directa de l'altre (*com que ets tan amable*, etc.).

Més senzilles són les estratègies per evitar les amenaces a la cortesia positiva, com ara, l'expressió de gratitud (*gràcies*, etc.) o l'expressió hiperbòlica de les apreciacions positives (*extraordinari*, etc.) i la minimització de les negatives (*una mica salat, un xic cru*, etc.).

Considerem que la proposta de Brown i Levinson fa un desenvolupament extraordinari de les estratègies mitigadores dels efectes negatius sobre els parlants dels actes de parla, però no compartim que aquesta pugui ser una teoria d'abast

universal, si més no, en la mateixa gradació. En català, per exemple (també en espanyol), la profusió d'expressions corteses en segons quins àmbits podria resultar afectada² i produir efectes contraris en el decurs de l'intercanvi comunicatiu; en canvi, en altres llengües, com l'anglès, l'expressió cortesa forma part de l'actuació lingüística corrent i podria, de fet, no apaivagar els efectes negatius de la descortesia.³

La divisió de Leech (1983) entre els elements pragmàtics (implicatures conversacionals) i els gramaticals (implicatures convencionals) de la interacció oral fa que aquesta teoria sigui més fàcilment aplicable a les diferents cultures i llengües. Justament en la mateixa línia de la reflexió de Payrató (2012, 143):

Un tema que ha donat en pragmàtica tanta bibliografia com la cortesia no es pot continuar tractant només des de l'angle verbal, oblidant que qualsevol enunciat (oral) s'aparella amb multitud de trets vocals i no verbals que el marquen com a cortès o descortès en una escala de graus.

Fraser (1990) descobreix l'existència d'un contracte conversacional, una mena d'acord entre els participants que es basa en els drets i les obligacions dels interlocutors, encara que, posteriorment, arriba a la conclusió que allò que es manifesta de manera evident o comprovable en la conversa és l'absència de cortesia, la rudesa, i no tant la presència d'aquest principi (Fraser 1990, 233):

Politeness is a state that one expects to exist in every conversation; participants note not that someone is being polite –this is the norm– but rather that the speaker is violating the CC.

Coincidint precisament amb aquesta reflexió, des de finals del segle passat i durant el transcurs de l'actual, la recerca internacional s'ha centrat de manera extraordinària en la tipificació de les estratègies referides a la manifestació de la descortesia en la interacció oral. Probablement hi ha contribuït la dificultat d'establir convencions universals i la necessitat d'atendre a una quantitat ingent de variables contextuals per a l'anàlisi de la cortesia. En canvi, sembla molt més evident la identificació de les estratègies descorteses en la interacció oral:

-
2. Considerem que només en alguns àmbits l'expressió «*Posa'm aigua*» resultaria descortesa, i, per contra, una altra expressió com «Puc oferir-te alguna cosa de beure?» es veuria afectada.
 3. Les estructures en anglès «*May I help you?*» o «*Would you like something to drink?*» formen part de la interacció habitual i no creiem que siguin considerades corteses.

One way in which there is an obvious difference between politeness and impoliteness is that impoliteness has its own set of conventionalised impolite formulae. (Culpeper 2011, 425)

Dissortadament, no tenim en català una producció teòrica equivalent sobre el fenomen de la (des)cortesia com la que podem consultar en altres llengües (sobretot en anglès, però també en espanyol) com fa notar precisament Payrató (2016), un dels autors que més s'hi ha dedicat.

4. ANÀLISI CONTRASTIVA DELS COMENTARIS DELS LECTORS

La sentència del judici contra la Manada⁴ va condemnar-ne els integrants a nou anys de presó i cinc anys més de llibertat vigilada per un delictes d'abusos sexuals a la víctima, una jove de 18 anys. Els jutges no trobaren evidències que demostrassin que hi havia hagut un delictes de violació (càrrec que se'ls imputava inicialment), i aquesta valoració provocà una gran quantitat de protestes en forma de manifestos, declaracions de col·lectius i, sobretot, manifestacions públiques a tot l'Estat.

A les protestes generalitzades (fins i tot les d'algun càrrec en actiu del govern de Rajoy) va contribuir el fet que un dels magistrats va emetre un vot particular en el qual demanava l'absolució dels acusats dels càrrecs que se'ls imputaven i en condemnava únicament un d'ells pel furt del telèfon mòbil de la víctima. També atia la indignació social que un dels membres del col·lectiu era agent de la Guàrdia Civil i encara un altre, soldat de l'Exèrcit espanyol.

4.1 *Comentaris envers la sentència en el diari Ara*⁵

Com ja havíem apuntat més amunt, en la versió digital de la notícia en el diari *Ara* els lectors hi van fer 85 comentaris, dels quals només un manifesta una opinió favorable a la sentència amb el lacònic:

[1] Crec que és just.

4. Sentència 38/2018 de la Secció Segona de l'Audiència Provincial de Navarra, Procediment sumari ordinari 426/2016. Es pot consultar sencera en: <http://cort.as/-8mmo>.

5. Tots els comentaris que reportem a partir d'ara com a exemples apareixeran sense manipular-ne l'ortografia ni la tipografia.

Un altre empra el recurs a l'*areté* (Maingueneau 2010) o al desconeixement (Portalés 2017) per manifestar els seus dubtes o concedir una certa possibilitat d'acceptació de la sentència. L'*areté* es defineix com la presentació d'un locutor inexpert en els temes de què parla (en aquest cas, judicials) i mostrar així una imatge positiva d'ell mateix.

[2] No em sembla correcta aquesta sentència però no sóc ni jutge ni fiscal ni advocat. La justícia d'aquest món es pot equivocar i molts pics s'equivoca. Sols la Divina no s'equivoca. Espero no obstant que el Tribunal Suprem rectifiqui.

La resta en fan valoracions negatives, bé de la justícia espanyola en general, bé dels magistrats i, sobretot, del que va emetre el vot particular.

Alguns comentaris remetent al franquisme, al feixisme o al masclisme per justificar l'actuació dels jutges:

[3] justícia franquista i corrupta

[4] l'altra cara del feixisme

[5] Com es nota que les lleis estan fetes per homes i la justícia l'administren també majoritàriament els homes.

Altres manifestacions es refereixen a la diferent valoració dels delictes quan els acusats són catalans i han sigut detinguts per manifestar suport al procés de creació d'una república:

[6] És clar... no són catalans... no hi ha agreujant de terrorisme, rebel·lió, sedició i odi...

Hi ha qui fa referència a l'endarreriment de la justícia espanyola:

[7] No hem retrocedit al franquisme, no, això és l'edat de pedra.

Val a dir que la major quantitat de respostes negatives se les enduen els jutges del tribunal i particularment el magistrat que no va veure proves d'agressió sexual en la causa. La pitjor de les crítiques es deriva d'una suposada connivència d'aquest jutge amb els acusats i dels gustos sexuals perversos que se li atribueixen. Sembla que els lectors manifesten la seva indignació amb aquesta identificació:

[8] Que és membre de la manada també?

[8a] Segurament, i potser s'ho va passar bé i tot veient el vídeo.

Moltes intervencions dels lectors mostren la seva disconformitat amb la sentència a través de les emocions. Els estats anímics que va provocar el veredicté es manifesten en diversos graus des de la incredulitat, la impotència o la ira. És destacable que el nom «vergonya» o l'adjectiu «vergonyós» apareguin en nou comentaris i «fàstic» en sis ocasions. Aquests mots marquen clarament les emocions que va despertar el cas en un grau ascendent per arribar a d'altres expressions menys corteses, disfèmiques o, fins i tot, insultants:

[9] gran merda de justícia

[10] Quin collons!

[11] bèsties de la manada

En el mateix sentit, la manifestació de les emocions, trobem dos exemples de suport i condescendència cap a la noia que va ser víctima de les agressions:

[12] Una abraçada per a la noia.

[13] Pobre [*sic*] noia.

I deixem per al final intencionadament l'expressió que considerem més irada i, per tant, menys reflexiva, com correspon, en general, a les proclames públiques. Només dues paraules que expressen la disconformitat amb la sentència i la ràbia que provoca:

[14] Violació, castració.

L'estudi de la manifestació de les emocions a través del llenguatge és d'una actualitat innegable. Des que la pragmàtica hi va parar compte (Caffi i Janney, 1994), les emocions han esdevingut un vertader pal de paller aplicat a moltes i diverses disciplines. No podem entrar en l'anàlisi i la discussió acadèmica d'aquestes manifestacions a través de la llengua (Torrent Lenzen 2005 i 2009), però sí que voldríem destacar que el gènere dels comentaris dels lectors en els mitjans digitals és terra adobada perquè es manifestin les emocions més primàries: per la immediatesa de la comunicació, per la semblança amb la conversa informal, per la interactivitat, etc.

De fet, com destaca Angenot (2010) i exemplifica Piquer (2016), les emocions poden ser més eficaces en el discurs argumentatiu que una precisa construcció argumental basada, fins i tot, en dades o expressions de veracitat.

4.2 *Comentaris envers la sentència en el diari El Periódico*

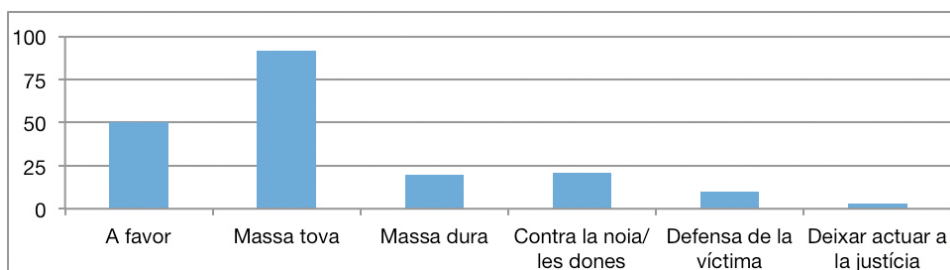
No totes les intervencions dels lectors d'*El Periódico* manifesten algun judici directe sobre la sentència del tribunal navarrès (recordem que hem analitzat 626 comentaris): només 196 (un 31%) s'hi refereixen; la resta fan judicis o manifesten opinions sobre el que han dit altres lectors.

Si entre els comentaris dels lectors del diari *Ara* trobàvem quasi unanimitat en la qualificació negativa de la sentència judicial, els que ara ens ocupen no sols són unànimes, sinó que també expressen valoracions ben diverses.

Hi ha 92 comentaris que consideren que la resolució del tribunal ha sigut massa tova (un 46,9%) i 50 que la consideren justa (un 25,5%). També, com ocorria entre algun lector de l'*Ara*, hi ha deu intervencions que manifesten suport o solidaritat cap a la víctima (un 5,1%). Ara bé, i aquí apareixen les novetats, 20 comentaris (un 10,2%) consideren la sentència massa dura, bé perquè no s'hi van trobar proves que justifiquessin la violació o l'agressió sexual, bé perquè no creuen la narració de la noia, i 21 (un 10,7%) expressen la seva condemna de l'actuació de la noia o de les dones en general. Finalment, tres lectors demanen

que es deixi actuar la justícia, tant si aquesta resolució és definitiva com si hi ha recursos a instàncies superiors, sia per part dels acusats sia per part de la víctima (un insignificant 1,5%). Ho veiem tot plegat en un gràfic:

Figura 1. Comentaris que reaccionen a la sentència judicial en *El Periódico*

Com en el cas dels comentaris anteriors, molts lectors mostren la seva disconformitat amb la sentència atacant la justícia espanyola, els jutges, amb una expressió poc agressiva, com ara:

[15] Me parece poca condena.

[16] La justicia de este país es blanda e injusta.

D'altres manifesten major descortesia per l'ús de difemismes:

[17] Bueno, esta es la cagad... de la semana, una de tantas de los juzgados españoles.

[18] Violación? 20 años para cada uno y a cagar!

O pel recurs a la ironia o a l'humor:

[19] Los jueces navarros dicen que si se confiesan de sus pecados a un cura del opus dei navarro, les aplicarán un atenuante...

[20] Si eso no es violación yo soy, a pesar de tener bigote, Santa Teresa de Jesús.

Com és lògic, tornen a aparèixer comentaris que relacionen la decisió judicial amb el masclisme:

[21] Es uno de los casos más graves de incompetencia judicial con tufo a machismo visceral.

[22] El Poder judicial es un mundo cerrado, arcaico y visceralmente machista.

O d'altres que també suposen una pena major si els condemnats haguessin sigut catalans i estiguessin relacionats amb el procés independentista:

[23] Seguro que si el violador llevara una camiseta amarilla en vez de una de GC la condena por actos terroristas sería muy superior.

[24] Subirse a un coche de la guardia civil es violencia, 5 machos penetrando a una chica en un portal y robándole el mobil no.

Novament, hi ha lectors que manifesten la seva opinió recurrent a l'expressió d'emocions. Els mots «vergüenza», «vergonzoso» o el verb «avergonzar» aparei-

xen en nou ocasions i «asco» en una sola ocasió. Alguns es pregunten si els jutges tenen filles amb la intenció de remetre, precisament, a l'àmbit emotiu.

I acabem amb l'expressió equivalent de la proclama que ja havíem vist en l'anterior mitjà:

[25] Castración ya!!!

Com es pot veure, els lectors d'ambdós diaris fan servir els mateixos recursos per manifestar la seva repulsa a la sentència del tribunal. Tanmateix, volem fer notar que hi apareixen menys comentaris contraris a la resolució en *El Periódico* que no pas en l'*Ara*, parlant, òbviament, en percentatges. Si en l'*Ara* només apareixia un comentari a favor de la condemna, en *El Periódico* podríem dir que sumant els que hi estan a favor, els que la consideren massa dura, els que culpen la noia o les dones en general i els que reclamen que es deixi treballar la justícia, els resultats ens donarien gairebé un empat, cosa que —cal dir-ho— ens ha sorprès, com ha sorprès un dels lectors que, en resposta a un dels comentaris crític amb la sentència per massa tova, diu:

[26] Hoy esperaba comentarios como el tuyo de forma mayoritaria, me he vuelto a equivocar.

En el conjunt de comentaris que mostren conformitat amb la sentència, trobem poques manifestacions de descortesia, ja que la majoria remetent a la manca de proves sobre la resistència de la noia, a l'aplicació del principi *in dubio pro reo* o a la consideració que són els jutges qui han de valorar les proves dels fets i emetre'n un veredict, lliures de les pressions populars i mediàtiques.

Per contra, és en la crítica al comportament de la noia (o de les dones en general) que podem rastrejar més comentaris ofenedors cap al col·lectiu femení: de la consideració que la noia no es va resistir prou a les demandes o les exigències del grup de joves, que podríem considerar neutra [27], a d'altres que, amb insults, ironies o desqualificacions valoren molt negativament l'actitud d'algunes noies que es presten a relacions sexuals i després se'n penedeixen [28] i [29], contraposant-la al comportament masculí [30]:

[27] Pudo decir no.

[28] calentabraguetas que creen poder controlar la situación cuando quieran.

[29] la niña quería tema y ser malota y cuando vio que la cosa iba en serio...

[30] Los chicos no fingen después ser unos «espíritus puros».

Acabem aquest apartat amb dues narracions que considerem especialment ofenedores i que ens sorprenen perquè en l'apartat dels comentaris existeix la possibilitat d'esborrar-ne si es consideren inapropiats,⁶ cosa que fa suposar que no s'hi han considerat ni pels participants ni tampoc pels responsables del mitjà.

6. En el web apareix el següent text quan algun comentari ha sigut esborrat: «Este comentario ha sido eliminado por incumplir alguna de las normas de participación en nuestro foro».

La primera és un relat suposadament verídic d'una experiència sexual per justificar aquella expressió popular relacionada amb la violació, «Quan una dona diu no, en realitat vol dir sí», que ha engegat tot de campanyes amb el rotund «No és no»:

[31] Años ha, en mi coche con una amiga estaba besándola y acariciándola, cuando quise pasar a mas ella empezó a gritar No, No, No, siendo yo una persona educada me reincorporé en mi asiento y mientras ponía el coche en marcha seuí oyendo No, No, No mientras ella se quitaba los pantis.

L'altra narració és un exemple que justificaria la violació per les fantasies sexuals d'algunes dones, que transcrivim, com l'anterior, amb fidelitat a l'original:

[32] Pregunta a las mujeres, a ver cuantas de ellas tienen como fantasia estar rodeada de pollas en un portal. Ojalá no tengas nunca una hija que te llegue a casa llena de esperma de 5 tios que se la han ido pasando de rabo en rabo en un portal.

Resulta evident que cap de les dues intervencions té intencions cortesanes o respectuoses ni amb la víctima ni amb les dones en general.

Per compensar, hi trobem algunes manifestacions de suport a la víctima que resumim en aquesta que considerem la més emotiva entre les poques que s'hi han escrit:

[33] Mi más sincero apoyo a esta muchacha, a esta mujer, mis más sinceros deseos que se recupere de aquel 7 de julio y de este 26 de abril...

4.3 *Diàlegs entre els lectors del diari Ara*

Alguns dels comentaris provoquen la intervenció d'altres lectors que hi contesten, n'afinen la informació, manifesten el seu acord o desacord, etc. En el cas del mitjà que ens ocupa, 14 comentaris mereixen respostes d'altres participants, però poques vegades estableixen un vertader diàleg virtual. La majoria dels misatges reben una resposta (11) o dues (2), i solament un comentari és mereixedor de tres respostes dels lectors.

En general, aquestes intervencions es mouen dins del que consideràriem paràmetres cortesans, ja que la funció predominant és reforçar les afirmacions dels comentaris inicials, mostrar-hi aprovació o contestar alguna pregunta plantejada. Fins i tot un lector que s'equivoca en la seva intervenció serà corregit per un altre sense usar cap qualificatiu, ni tan sols referir-se al seu error:

[34] Com es nota que les lleis estan fetes per homes i la justícia l'administren també majoritàriament els homes.

[34a] Al tribunal hi havia una magistrada. El 70% dels nous jutges són dones.

La resposta evita atacar la imatge del lector per la seva inexactitud i només n'ofereix les dades sense cap tipus d'element tipogràfic que pugui remetre a la reprensió, la burla o l'escarni.

Altres vegades, el recurs a adverbis terminats en *-ment* en les respostes reforça les afirmacions dels comentaris inicials, així com l'ús de l'adverbi *potser*, que tendeix a protegir la imatge de l'interlocutor (Portalés 2017):

[35] Un magistrat diu que els absolguin. Que és membre de la manada també?

[35a] Probablement, i potser s'ho va passar bé i tot veient el vídeo...

L'ús d'una estructura concessiva, gramaticalitzada o no, manifesta una clara mitigació de la part sobre la qual es polemitzava, malgrat que, en el fons, es tracti d'una vertadera contraargumentació o, com l'anomena Piquer (2016, 133), un «argument de reserva»:

[36] Ja, però el PP només vol aplicar penes exemplars als seus adversaris polítics...

També protegeix la imatge de l'interlocutor el recurs a la col·lectivitat: incloure en un díctic plural de persona el locutor i la resta d'individus d'ideologia suposadament afí amb la intenció de mostrar la pertinença a una identitat col·lectiva convergent, encara que en realitat sigui una crida a mantenir un punt de vista diferent d'aquell que s'ha pronunciat:

[37] No ho perdem de vista, això...

Un dels lectors, que intervé tres vegades, empra tot un seguit d'expressions que demostren una actitud respectuosa i educada –potser una mica condescendent i tot– amb la resta de lectors. Ho fa amb una sèrie de recursos que podem considerar cortesos com ara l'adulació, la gratitud, l'estructura concessiva (en aquest cas no gramaticalitzada), l'ús del condicional, la inclusió dels participants en la col·lectivitat, el judici epistèmic o la petició cortesa (Portalés 2017). Ho podem veure en alguns exemples:

[38] A més de lo molt i bé que s'ha comentat, qui vulgui comparar, amb tots els respectes... Moltes gràcies.

[39] Exacte tot això que dius! Tal vegada caldria que fóssim del tot conscients, crec jo... Moltes gràcies!

Només hem trobat un cas d'una resposta a un comentari que podríem considerar descortesa. El lector, que en contesta un de previ, l'acusa d'errar en la seva valoració dels fets d'una manera contundent malgrat que el que pretén és reblar el clau d'allò que planteja el locutor primer: justificar que la sentència s'ha produït per la filiació filofeixista dels magistrats espanyols.

[40] T'equivoques, els codis penals de l'extrema dreta preveuen per aquests casos la pena de MORT pels agressors.

4.4 *Diàlegs entre els lectors del diari El Periódico*

Els comentaris d'aquest mitjà presenten una dinàmica ben diferent de la que acabem de veure. Dels 626 comentaris a la notícia, 395 són respostes a intervencions d'altres lectors i estableixen un total de 111 converses. De fet, si en el diari *Ara* era estrany trobar casos de respostes múltiples en el que podríem considerar una conversa multigestionada, en el cas que ens ocupa és el més habitual. Certament, el que resulta inusual és trobar-hi una sola resposta. Les intervencions més polèmiques reben més de vint comentaris, encara que hem de reconèixer que els participants solen ser els mateixos, també aquells que resulten ser els més crítics i els que inicien les polèmiques.

Els lectors d'*El Periódico* que participen en aquesta secció conformen un col·lectiu de persones conegudes entre si a través d'aquest ciberespai que estableixen una interacció semblant a la d'una conversa oral distesa i sovint agressiva, amb la sola diferència –a banda de l'evident manca d'oralitat– que els missatges apareixen alternativament i no hi ha, per tant, interrupcions ni pauses.

Ben al contrari del que acabem de manifestar en analitzar la descortesia en els comentaris de l'altre diari, on ens ha costat de trobar expressions descortesques o amenaçadores de la imatge dels interlocutors, aquí la majoria de les intervencions es mostren hostils i es llancen fàcilment a la desqualificació i la polèmica. Aquest seria un clar exemple d'aquelles situacions comunicatives que «lejos de pretender quedar bien con nuestro interlocutor, nuestro interés se centra en deteriorar y destruir su imagen» (Fuentes i Alcaide 2008, 13). Els comentaris d'*El Periódico* esdevenen un vertader fòrum d'opinions on els participants, desinhibits, no controlen –o controlen poc– la seva dicció ni tampoc les conseqüències que se'n puguin derivar, fet i fet, com en una conversa informal cara a cara.

Hem dit més amunt que els participants es coneixen a través del ciberespai, cosa que podria considerar-se inversemblant atès que la majoria usen un pseudònim inidentificable, però algunes mostres de familiaritat donen a entendre que han tingut converses anteriors i semblen ser assidus d'aquests fòrums:

[41] Cada día eres más penoso y lamentable, Santi.

[42] no empecemos que ayer después de bastantes líneas escritas tuvo Ud. que darme la razón.

Certament, molts dels noms d'usuari es repeteixen i alguns donen molt de joc a la discussió grollera i irada. Probablement, el fet de tenir relació a través del fòrum hi contribueix.

També considerem que una certa familiaritat ajuda a una dicció directa i sense embuts que permet la desqualificació, tant pel que fa als orígens o la veracitat de la informació que aporten els interlocutors com als locutors mateixos, allò que coneixem com a fal·làcia *ad hominem*. Vegem-ne alguns exemples:

[43] Ha entendido usted el comentario?

[44] A ver, desarrolla esa portentosa idea.

[44a] No la entenderías.

[45] A este personaje no merece la pena ni contestarle.

En l'últim exemple [45] destaca a més l'ús del demostratiu «este» que identifica despectivament l'interlocutor (Fuentes i Alcaide 2008, 44), al qual hom es refereix en tercera persona marcant-hi encara una distància major, i el mot disfòric «personaje», una expressió emprada sovint com un insult, com en aquests altres dos casos:

[46] Vamos, que la sentencia obedece más al grado intimidatorio en el que se encontraba la muchacha en vez de a los actos de los 5 personajes.

[47] Se puede ver en personajes como Trump.

Sens dubte, la mostra principal de descortesia són els insults directes sense cap tipus de filtre: des dels tous *bobo*, *tonto*, passant per altres de més pujats de to com ara *retrógrado*, *baboso*, *inútil*, *homófobo*, *zafio*, *inculto*, *estúpido*..., fins als més greus: *chuloputas*, *borderline*, *HDLGP* [hijo de la gran puta], etc. Els insults apareixen regularment en les converses llargues quan la indignació dels participants s'ha desbordat. La majoria d'aquests que hem reportat pertanyen a una conversa amb 26 intervencions i que s'encetava amb la defensa de la decisió dels jutges emparant-se en la seva formació i coneixement de la causa. El lector introduïa un mot escrit incorrectament («errepentidos») i la crítica d'aquest error («¿errepentidos? ¿Es usted enemigo de la lengua castellana y de Gerona?») provoca la majoria dels insults que acabem de veure.

El grau d'agressivitat verbal s'incrementa amb les acusacions que s'intercanvien els interlocutors i les que emeten contra col·lectius socials o polítics (particularment independentistes catalans, dones i homosexuals):

[48] Los independentistas que os dedicais a pegar ancianas y mujeres entre varios, es mejor que calleis.

[49] ¿Las chicas con las camisetas empapadas de vino, y que en los momentos de euforia se levantan las camisetas, enseñan las domingas y se tiran desde lo alto de una fuente sobre los brazos de los mozos que las contemplan desde abajo, cómo se denominan? ¿Chicas femichachipirulis o cashondas de género?

[50] Y usted que HDLGP. Y tonto pero del culo (porque ha demostrado que es por donde le dan sus amigos para comprobar la velocidad de ensanche de sus esfínteres de maricón).

Aquí, a més de les acusacions, podem trobar d'altres marques de descortesia com ara l'ús de disfemismes (*culo*, *maricón*), la ironia o el sarcasme («Perfecto, Sr. Magistrado del tribunal supremo de tractoría», «Adiós, insigne jurista»), la ridiculització («Juju, eres de los que se bajan los pantalones y se agachan?»), jocs de paraules («cashondas de género») o la metàfora («Estáis mal de la olla, inde-

pes»). Pel que fa a la tipografia, també els destacats (majúscules, per exemple) contribueixen a interpretar les intervencions més irades.

Malgrat que la majoria dels comentaris podrien ser qualificats de descortesos, n'hi ha alguns que s'expressen amb formes que podríem considerar corteses. En general, es tracta de comentaris que es posicionen a favor d'altres lectors amb expressions d'afirmació («por supuesto que no»), l'ús d'intensificadors per destacar l'encert d'un altre comentari («Gran ejemplo», «perfecto»), d'adverbis o adjectius que reforcen la idea d'algú altre («Totalmente de acuerdo contigo», «interesante comentario»), la concessió a què ens havíem referit ja més amunt («Todo eso está claro, pero...») o el recurs a verbs valoratius o epistèmics («Creo que habrá que pulir algo más los argumentos»), entre altres.

Un exemple ens resulta especialment significatiu si el comparem amb 34 i 34a, quan un lector creu que tots els magistrats que han intervingut en la sentència són homes, la qual cosa dona peu a justificar el masculisme del tribunal i un altre li fa notar que entre els jutges hi havia una dona. Havíem dit que en l'*Ara* la resposta al comentari inicial es podria considerar neutra. Per contra, en *El Periódico*, el lector afegeix a la informació correcta un atac a la imatge de l'interlocutor en forma de retret pel desconeixement del cas: «lee un poco la sentencia, ya sabemos que opinar es gratis».

Finalment, voldríem destacar que, contràriament al que es podria suposar, aquí (en els comentaris apareguts en *El Periódico*) l'ús de formes de tractament de respecte no impedeix que el resultat sigui del tot descortès (com ara en l'exemple 50), quan les expressions més dures van acompanyades d'aquest tractament.

5. CONCLUSIONS

Considerem que tenim bastants elements de judici per concloure que hi ha moltes diferències pel que fa a la manifestació de la cortesia entre els participants en els comentaris dels dos diaris. D'una banda, els missatges responen a diferents estímuls: en l'*Ara*, la majoria són reaccions a la lectura de la notícia i al desig de manifestar-ne una opinió; en canvi, en *El Periódico*, el gruix respon a l'estímul d'altres comentaris, si fa no fa, el que sol esdevenir en una conversa informal. És fàcil d'imaginar un grup de persones a la barra d'un bar alimentant una conversa que es va tornant més agressiva a mesura que augmenten les dosis d'alcohol. D'una altra, la identificació dels participants amb pseudònims resta responsabilitat, compromís amb el discurs mateix i, sobretot, amb les conseqüències que es puguin derivar dels comentaris emesos pels lectors d'*El Periódico*, malgrat que molts es coneguin en aquest entorn virtual.

Atesos els resultats de l'anàlisi detallada dels comentaris d'ambdós diaris i la intenció inicial de la nostra recerca, podem concloure que els lectors del diari *Ara* són cortesos en les seves intervencions: en general, empren recursos que contribuirien a aquesta valoració (verbs modalitzats o epistèmics, concessions, adverbis de confirmació, etc.). Només podríem destacar l'ús d'estratègies descorteses (ironia, insults, desqualificacions) en aquells comentaris que pretenen danyar la imatge dels protagonistes de la notícia: els jutges del tribunal o els acusats.

Per contra, hauríem de concloure que els comentaris apareguts en *El Periódico* són majoritàriament descortesos, tant els que s'adrecen als protagonistes de la notícia com, i sobretot, els que ho fan a altres lectors participants en el fòrum. I, encara més, són abundants les intervencions que ataquen durament els participants identificats com a partidaris del procés d'independència i aquelles que repercuteixen negativament en la imatge pública de les dones, considerant-les mentideres, hipòcrites, etc.

No voldríem generalitzar erròniament una valoració simplista de considerar els lectors d'un diari més cortesos que els d'un altre, però, en aquest cas, creiem que es pot demostrar que les característiques del fòrum de comentaris d'ambdós diaris són ben diferents: en *El Periódico* molts dels participants es coneixen i solen polemitzar en altres fòrums semblants, cosa que els proporciona un bagatge que permet expressar-se amb una major llibertat, desinhibició i vulgaritat. En canvi, els comentaris de l'*Ara* evidencien que no existeix aquesta familiaritat, no hem trobat un sol exemple que la justifiqui, i, per tant, les interaccions esdevenen més formals i respectuoses.

Finalment, tampoc no hem trobat entre els lectors de l'*Ara* cap desqualificació dels participants suposadament independentistes (entenem que la ideologia defensada pel mitjà hi contribueix) ni tampoc cap al col·lectiu de dones, qüestionant la veracitat de les denúncies de violacions o considerant que existeix una suposada *acció feminista* que contribuiria a la indignació popular per la sentència del cas conegut com la Manada.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Angenot, Marc. 2010. *El discurso social. Los límites históricos de lo pensable y lo decible*. Buenos Aires: Siglo XXI.
- Austin, John L. 1962. *How to do things with words*. Oxford: Oxford University Press.
- Brown, Penelope i Stephen Levinson. 1987. *Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Caffi, Claudia i Richard W. Janney. 1994. «Toward a pragmatics of emotive communication». *Journal of Pragmatics* 22: 325-373.
- Culpeper, Jonathan. 2011. «Politeness and impoliteness». En *Pragmatics of society*, vol. 5, eds. Karin Aijmer i Gisle Andersen. Berlín: Walter de Gruyter GmbH & Co, 391-436.
- Fraser, Bruce. 1990. «Conversational mitigation». *Journal of Pragmatics* 4/4: 341-350.
- Fuentes, Catalina i Esperanza Alcaide. 2008. *(Des)cortesia, agresividad y violencia verbal en la sociedad actual*. Sevilla: Universidad Internacional de Andalucía.
- (eds.) 2009. *Manifestaciones de la descortesía y agresividad verbal en diversos ámbitos comunicativos*. Sevilla: Universidad Internacional de Andalucía.
- Goffman, Erving. 1981. *Forms of talk*. Pennsylvania: University of Pennsylvania.
- Grice, Herbert Paul. 1967. «Logic and conversation». En *Studies in the Way of Words*, ed. Paul Grice. Harvard University Press, 41-58.
- Lakoff, Robin. 1973. «The logic of politeness or minding your p's and q's». En *Papers from Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*. Chicago Linguistic Society, 292-305.
- Leech, Geoffrey. 1983. *Principles of Pragmatics*. Londres: Longman.
- López García, Xosé. 2008. *Ciberperiodismo en la proximidad*. Sevilla: Comunicación Social, Ediciones y Publicaciones.
- Maingeneau, Dominique. 2010. «El enunciador encarnado», *Versión* 24: 203-225.
- Micó, Josep Lluís. 2006. *Periodisme a la xarxa*. Vic: Eumo.
- Payrató, Lluís. 2012. «L'anàlisi del discurs al segle XXI: reflexions crítiques a l'entorn del context comunicatiu i la multimodalitat». En *L'ull despert*, ed. Vicent Salvador. València: Tres i Quatre, 105-149.
- 2016. «Estudis de pragmàtica i anàlisi del discurs sobre la llengua catalana: un repàs de l'etapa 1997-2012». *Estudis Romànics* 38: 55-88.
- Piquer, Adolf. 2016. *L'argumentació. Teoria i pràctica*. Alzira: Bromera.
- Portalés, Enric. 2017. *Argumentació i educació discursiva: el gènere cartes al director en l'ensenyament*. Benicarló: Onada.
- Searle, John. 1980. *Actos de habla*. Madrid: Cátedra.
- Torrent-Lenzen, Aina. 2005. «Indexicalitat i comunicació verbal d'emocions en català». En *Miscel·lània Joan Veny* 6. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 257-284.
- 2009. «Polifonía de las emociones». *Estudis Romànics* 31: 7-34.